

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΕΚΘΕΣΗΣ Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

Γλώσσα και ΜΜΕ

[...] Αν τα γλωσσικά ακούσματα είναι το υλικό με το οποίο κτίζουμε τη γλώσσα μας, τα ποιοτικά γλωσσικά ακούσματα, καθώς και τα ποιοτικά γλωσσικά διαβάσματα αποτελούν γλωσσικά πρότυπα που αναπτύσσουν και προάγουν το γλωσσικό αίσθημα. Τα πρότυπα γλωσσικά κείμενα, είτε πρόκειται για λογοτεχνία είτε για επιστήμη είτε για τον έντυπο και γλωσσικές επιλογές μας, την όλη στάση μας στη γλώσσα.

[...] Οι μαθητές με την καθημερινή θέση στην εικόνα της τηλεόρασης, διαμορφώνουν ένα οπτικό λεξιλόγιο πολύ πριν διαμορφώσουν ένα γλωσσικό. Ο φανταστικός και εύκολος κόσμος που προβάλλει η τηλεόραση, γίνεται όλο και περισσότερο ελκυστικός και φαίνεται πιο πραγματικός από τον κόσμο στον οποίο ζουν.

[...] Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η καταγιτιστική τροφοδότηση του ανθρώπινου νου με οπτικό υλικό, το οποίο δεν έχει τη δυνατότητα να αξιολογηθεί, εθίζει τον άνθρωπο στη διαδικασία της εύκολης ανάγνωσης και αποφυγής της εγκύψεως στη μαγεία του γραπτού λόγου. Είναι ασύγκριτα ευκολότερο για ένα παιδί να παρακολουθήσει ένα βίντεο κλιπ ή ένα ριάλιτι στην τηλεόραση από το να διαβάσει ένα άρθρο στην εφημερίδα. Γιατί λοιπόν να ταλανιστεί σήμερα ένα παιδί και να αφιερώσει σημαντικό μέρος του ελεύθερου χρόνου του επιχειρώντας να κολυπήσει στο πέλαγος της ανάγνωσης ενός βιβλίου, όταν η τηλεόραση, ο Η/Υ, το εικονόσπαρτο περιοδικό τού προσφέρουν μια ακίνδυνη γρήγορη βουτιά στην πισίνα της αστραπιαίας εναλλαγής πλάνων και του ξεφυλλίσματος κάποιων σελίδων αντίστοιχα;

[...] Η γλώσσα των ΜΜΕ βασίζεται κυρίως στη καθομιλουμένη και στην επίσημη πολιτική συνθηματολογία, ενώ αντλεί στοιχεία από τις υπόλοιπες αργκό, τον προφορικό λόγο και την επιστημονική ορολογία, χρησιμοποιεί κατά κόρον ξενικά δάνεια, παθητική σύνταξη, μετωνυμίες, μεταφορές, αξιολογική χρήση επιθέτων, απουσία συνδετικών στοιχείων κτλ. Όσο ελεγχόμενο και αν είναι το περιεχόμενο ενός κειμένου ή μιας εκπομπής ώστε να ανταποκρίνεται στις πολιτικές και αισθητικές αρχές του έντυπου ή του ηλεκτρονικού μέσου, διαμορφώνεται εξωτερικά με βάση λίγο πολύ τα προαναφερθέντα στοιχεία.

Τα ΜΜΕ δεν μεταδίδουν μόνο το δημοσιογραφικό λόγο, αλλά ακόμη το λόγο της διαφήμισης και ένα πλέγμα από διάφορους άλλους ιδιωματικούς λόγους,

απροκάλυπτα ή συγκαλυμμένα, μέσω των διάφορων δημοσιευμάτων ή εκπομπών. Τα ΜΜΕ αποτελούν έτσι τον καθρέφτη της σύγχρονης γραπτής και προφορικής γλώσσας. Με τα ιδιαίτερα εκφραστικά μέσα όμως που χρησιμοποιούν, με την επαναληπτικότητα που τα διακρίνει, με την εξέχουσα θέση που κατέχουν στη συνείδηση του κοινού, με την καθημερινή σχέση πομπού αποδέκτη, είναι και αναμφισβήτητος διαμορφωτής αυτής. Από την πρόσφατη ιστορία μας, τις αρχές της δεκαετίας του '80, μπορούμε να αντλήσουμε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα που καταδεικνύουν το μέγεθος της επίδρασης του λόγου των ΜΜΕ στη γλώσσα: τη χρήση του μονοτονικού από τις εφημερίδες πριν από την επίσημη εφαρμογή του θεσμού και τη θεσμική του κατοχύρωση, καθώς και την τεράστια επιρροή που άσκησε ο λόγος και το ύφος των περιοδικών lifestyle, όχι μόνο στην καθομιλουμένη, αλλά και στον γραπτό λόγο της τρέχουσας λογοτεχνικής παραγωγής.

Οι στερεότυπες εκφράσεις, σε συνδυασμό με την κατάχρηση της – όχι και τόσο πρωτότυπης- μεταφοράς και με την υπερβολή στην έκφραση, στο βωμό της τηλεθέασης ή της κυκλοφορίας, παράγουν μια πληθωριστική γλώσσα και λειτουργούν, τελικά, σε βάρος της ίδιας της πληροφορίας, αλλά και των εκφραστικών μέσων της γλώσσας. Έχει ενδιαφέρον ότι σε αυτόν τον γλωσσικό και νοηματικό πληθωρισμό, γίνεται κατάχρηση ακόμη και της λέξης που δε θα έπρεπε ποτέ να χρησιμοποιείται μεταφορικά: του επιρρήματος «κυριολεκτικά». Φράσεις όπως κυριολεκτικά έπεσα από τα σύννεφα, ακυρώνουν τη σημασία και τη βαρύτητα της λέξης και τελικά τη φτωχαίνουν, στερώντας την από ένα ιδιαίτερα ακριβές και γλαφυρό εκφραστικό μέσο.

[...] Όταν κάποιος λειτουργεί δημόσια και απευθύνεται, άρα επηρεάζει χιλιάδες ανθρώπους η εκφορά του λόγου του παίρνει άλλες διαστάσεις. Ξεπερνά το άτομο. Ο εκφωνητής/ παρουσιαστής του δελτίου ειδήσεων ή ο παραγωγός μιας εκπομπής στο ραδιόφωνο ή την τηλεόραση δεν είναι ιδιώτης αλλά δημόσιο πρόσωπο. Για την ακρίβεια είναι δημόσιος λειτουργός, με την έννοια που έχει ο εκπαιδευτικός λειτουργός. Ειδικά για τη γλώσσα αποτελεί τον πιο αποτελεσματικό δάσκαλο. Αυτόν που με το λόγο επηρεάζει βαθιά το γλωσσικό αίσθημα ιδίως των μειωμένης γλωσσικής αντίστασης ακροατών/ θεατών, δηλαδή των νεότερων σε ηλικία ατόμων, των λιγότερο μορφωμένων, μια και το γλωσσικό αίσθημα στηρίζεται κατά πολύ κυρίως στην ακουστική γλωσσική μας εμπειρία. Δε θα ήταν καθόλου υπερβολή να πούμε ότι ένας γνωστός παρουσιαστής, ένας γνωστός δημοσιογράφος, ένας γνωστός παραγωγός εκπομπής λόγου επηρεάζει περισσότερο τους μαθητές του απ' ό,τι ο δάσκαλος στην τάξη. Γιατί το «μέσο» εξασφαλίζει στον ομιλητή υψηλότερο «επικοινωνιακό γόητρο», αν συμβαίνει μάλιστα να είναι και ευρύτερα γνωστός γίνεται και πρότυπο προς μίμηση από μικρούς και μεγάλους.

Όλα αυτά δείχνουν την τεράστια ευθύνη που έχουν όσοι εκπέμπουν λόγο από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι φορείς δηλαδή του ηλεκτρονικού λόγου. Όσοι μιλούν απ' το μικρόφωνο κατ' επάγγελμα, πέρα από μια γενικότερη

παιδεία που αποτελεί προϋπόθεση για τα πάντα, χρειάζονται ειδική εκπαίδευση. Εκπαίδευση στην εκφορά του λόγου και εξοικείωση με τα προβλήματά της, θεωρητικά και πρακτικά. Είναι επίσης απαραίτητος κάποιος μορφής γλωσσικός έλεγχος, που θα προλαμβάνει απαράδεχτες χρήσεις γλώσσας ή θα σχολιάζει για να τα διορθώνει. Ραδιόφωνο και τηλεόραση θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη «γλωσσική ασπίδα» της Ελληνικής φράζοντας το δρόμο σε ξενισμούς που κατακλύζουν τη γλώσσα μας με το να χρησιμοποιούν στη θέση τους ελληνικές λέξεις και ελληνικούς επιστημονικούς όρους. [...]

Απόσπασμα από την Εισήγηση του Βασιλή Λέλη, Δ/ντή του 3^{ου} Δημ. Σχολείου Λιτοχώρου, στην επιμορφωτική συνάντηση της 9.03.05

ΑΣΚΗΣΕΙΣ:

A. Να παρουσιάσετε στην τάξη σας το παραπάνω κείμενο σε 120- 140 λέξεις.

B. Να αναπτύξετε μια παράγραφο 8-10 γραμμών με θεματική περίοδο τη διαπίστωση: « Οι μαθητές με την καθημερινή θέση στην εικόνα της τηλεόρασης, διαμορφώνουν ένα οπτικό λεξιλόγιο πολύ πριν διαμορφώσουν ένα γλωσσικό».

Γ. Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην 6^η παράγραφο;

Δ. Να εντοπίσετε έξι παραδείγματα μεταφορικού λόγου στο κείμενο.

E. Να γράψετε τα συνώνυμα των παρακάτω λέξεων:

- ανερμάτιστος:
- επιστέγασμα:
- ενάργεια:
- εκφυλισμός:
- στηλιτεύω:
- κίβδηλος:
- ιλαρός:
- άτεγκτος:
- ακροθιγώς:
- λοιδορώ:

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ:

Σε μια ομιλία προς τους συμμαθητές σας να παρουσιάσετε την αρνητική επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε ποικίλους τομείς της ανθρώπινης ζωής. (300- 400 λέξεις)